

Wstęp

Niniejsza publikacja jest pokłosiem *I Sympozjum Dziejów Biurokracji* zorganizowanego przez Zakład Historii Średniowiecznej i Archiwistyki Akademii Podlaskiej w Siedlcach oraz Zakład Archiwistyki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Sympozjum odbyło się w Siedlcach w dniach 21-22 czerwca 2007 r. Organizatorzy zakładali skupienie uwagi na trzech głównych problemach badawczych:

I. Teoria biurokracji.

II. Struktury biurokratyczne i ich funkcjonowanie.

III. Personel administracji.

Powyższe zagadnienia są domeną nie tylko historyków, ale też m.in. administratywistów, socjologów, politologów, specjalistów nauk o organizacji i zarządzaniu etc. Zaproszenie zostało skierowane do badaczy wszystkich dyscyplin, których interesuje zjawisko biurokracji w szerokim ujęciu historycznym. Organizatorom zależało na stworzeniu interdyscyplinarnego forum wymiany myśli badawczych. Jednak na zaproszenie odpowiedzieli tylko historycy.

W powoływanym do życia cyklu konferencji chodzi o stworzenie płaszczyzny do wymiany myśli pomiędzy uczonymi zajmującymi się badaniem samego narzędzia panowania, jakim jest biurokracja, jak i środowiska, w którym występuje, a więc administracji, sądownictwa oraz przemysłu. Innym kluczowym zagadnieniem planowanych sympozjów będą urzędnicy, badania nad którymi rozwijają się w ostatnich latach niezwykle dynamicznie.

Zgodnie z popularną definicją, biurokracja to, po pierwsze, system zarządzania, w którym decydującą rolę spełnia aparat administracyjny, a po drugie, grupa ludzi profesjonalnie trudniących się administrowaniem i organizacją pracy instytucji i urzędów. Model organizacji biurokratycznej stał się wzorcem, na którym opierało się funkcjonowanie nieomal wszystkich sformalizowanych organizacji i instytucji w społeczeństwie, od wojska, korporacji gospodarczych, uniwersytetów, na administracji publicznej kończąc. Podstawowe cechy organizacji biurokratycznej według Maxa Webera to: 1. ustalona hierarchia autorytetów; 2. wertykalny, oparty na obowiązku posłuszeństwa (zwierzchnik – podwładny) system komunikacji; 3. oparty na specjalizacji, fachowości, z założenia apolityczny i proceduralnie uregulowany aparat urzędniczy załatwiania spraw; 4. system z góry ustalonych generalnych i abstrakcyjnych reguł, jako podstawa do podejmowania decyzji; 5. wykluczenie swobody i swobodnego uznania urzędników; 7. dyscyplina urzędników. Tak pojmowany system

rozpoznajemy na ziemiach polskich od rozbiorów. Stąd też zakres chronologiczny symposium zasadniczo obejmuje okres od końca wieku XVIII. Nie oznacza to, że organizatorzy nie byli zainteresowani wystąpieniami dotyczącymi okresów poprzednich. Wręcz przeciwnie – śledzenie przejawów biurokracji w epokach wcześniejszych wydaje się nieść ze sobą znaczny potencjał. Górną cezurę *Symposium* ustalono na końcu PRL-u, zachowując tym samym bezpieczny, niezbędny historykom dystans do przedmiotu badania.

Model idealnej biurokracji, opracowany przez Maxa Webera i przedstawiony w jego klasycznym dziele *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, wyróżnia trzy typy panowania: 1. Racjonalny (legalny) – oparty na przekonaniu o „legalności” zasad i normatywnych reguł sprawowania władzy oraz prawie tych, którzy zgodnie z nimi sprawują władzę do wykonania poleceń. 2. Tradycyjalny – związany silnie z przekonaniem o świętości nieprzemijającej tradycji i legitymizacji statusu tych, którzy sprawują zgodnie z nią władzę. 3. Charyzmatyczny – oparty na pewnych specyficznych i wyjątkowych cechach charakteru, heroizmie, świętości danej jednostki, a także na normatywnych wzorach postępowania i wynikającego z nich ładu jaki ona objawiła lub ustanowiła. Wszystkie te typy możemy rozpoznać na ziemiach polskich.

Zainteresowanie, z jakim spotkała się problematyka *Symposium*, zachęciło Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Akademię Podlaskiej w Siedlcach do kontynuowania spotkań badaczy biurokracji. Kolejne sympozja z tego cyklu będą organizowane na przemian przez te ośrodki. Powołano też stronę internetową z informacjami na temat kolejnych *Symposiumów Dziejów Biurokracji* www.biurokracja.org.pl. W przyszłości na stronie będą zamieszczane materiały źródłowe do dziejów biurokracji. Pierwszy projekt zakłada opublikowanie cyfrowych wersji podstaw prawnych funkcjonowania administracji Imperium Rosyjskiego.

Oddawany do rąk czytelników tom zawiera 31 artykułów, których tematyka dotyka wszystkich problemów badawczych, jakie organizatorzy wyznaczyli sobie realizując ideę cyklu konferencji na temat dziejów biurokracji na ziemiach polskich. Radować może powszechność i popularność powadzonych w tym zakresie badań, która zdaje się potwierdzać słuszność podjętego wysiłku. Poza pracownikami naukowymi macierzystych dla organizatorów *Symposium* ośrodków, Akademii Podlaskiej i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, efekty swoich badań zechcieli zaprezentować przedstawiciele Akademii Jana Długosza w Częstochowie, Archiwum Państwowego w Siedlcach, Instytutu Pamięi Narodowej w Lublinie, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach, Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu w Białymstoku i Uniwersytetu Zielonogórskiego. Chronologia prezentowanych prac jest bardzo szeroka, co świadczyć może o wykraczaniu zagadnień biurokratycznych poza zwyczajową cezurę. Tom rozpoczynają rozważania propozopograficzne zwią-

Wstęp

zane chronologicznie jeszcze ze starożytnością. W kolejnych sześciu artykułach autorzy zgłębiają epokę staropolską, by następnie na dłużej zatrzymać się w okresie zaborów. Tego zakresu chronologicznego dotyczy aż czternaście prac. Dziejów najnowszych dotyczy dziesięć artykułów. Układ ten odzwierciedla przebieg *I Sympozjum*, które podzielone zostało na sekcje obejmujące trzy zakreślone wyżej epoki.

*

Rozpoczęcie programu badawczego *Sympozjum Dziejów Biurokracji* było możliwe dzięki przychylności kierowników Zakładu Archiwistyki UMCS i Zakładu Historii Średniowiecznej i Archiwistyki Akademii Podlaskiej, Panów Profesorów Krzysztofa Skupieńskiego i Marka Plewczyńskiego oraz Dyrekcji Instytutów Historii obu uczelni. Niżej podpisani, tworzący stały sekretariat *Sympozjum*, pragną wyrazić wdzięczność JM Rektorowi Akademii Podlaskiej prof. dr. hab. Edwardowi Pawłowskiemu, który zechciał wziąć udział w otwarciu pierwszej konferencji oraz wygłosić wykład inauguracyjny. Ponadto szczególne słowa podziękowania kierujemy do następujących osób i instytucji, bez pomocy których *I Sympozjum* nie mogłoby się odbyć na zaprezentowanym poziomie: ks. prof. dr. hab. Romana Krawczyka i dr. Witolda Bobryka – dyrektorów Instytutu Historii Akademii Podlaskiej, mgr Anny Falby, mgr. Dariusza Grzegorzczuka, mgr Anny Wielgosz z IH AP, Beaty Czeluścińskiej z Sekretariatu Rektora AP, mgr Krystyny Frankowskiej z zarządu Osiedla Studenckiego, dr. Tadeusza Boruty z Siedleckiego Towarzystwa Naukowego, mgr Doroty Pikuli z Muzeum Diecezjalnego oraz Elżbiety Kukawskiej, Anny Lewandowskiej i Katarzyny Sójki ze Studenckiego Koła Naukowego Archiwistów AP.

Za podjęcie się trudu recenzowania wydawnictwa serdecznie dziękujemy dr. hab. Januszowi Łosowskiemu, prof. dr. hab. Janowi Lewandowskiemu oraz prof. dr. hab. Piotrowi Matusakowi.

Artur Górak, Dariusz Magier

